

Dávajúc Vám toto na vedomie ostávame

s prejavom úcty:

za štvrtú politickú stranu:

Ondrej Cvinček v. r

Dr. Bugár v. r.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Rôzne politické strany, kart. 4, a. j. 77.

Dokument č. 46.

A. Bahurinský: Strana práce (Československá sociálna demokracia) v domácom odboji. Správa na konferencii Strany práce v Žiline 31. marca 1946

Politický život Československej sociálnej demokracie, ktorej Strana práce cíti sa byť sesterskou zložkou, je vyplnený veľkou budovateľskou prácou s ťažkými zápasmi s rôznymi nepriateľmi slovenského a českého pracujúceho ľudu. Je však tiež presýtený veľkými obeťami, ktoré pracujúci ľud, ale hlavne robotníctvo muselo priniesť za ideu a zásady socialistického programu od prvého vstupu do verejného politického života.

Napriek všetkým prenasledovaniam, ničeniu existencií stoviek a tisícok stúpencov socializmu, rady socialistov rástli a mohutneli a organizačné pozície sa upevňovali. Zotročenému a opovrhovanému robotníctvu sociálna demokracia vybojovala politickú rovnoprávnosť, veľké sociálne reformy a zaslúžila sa o zvýšenie jeho kultúrnej a hospodárskej úrovne.

Po rokoch strašnej poroby, poníženia, najkrutejšieho prenasledovania, fyzického a duševného utrpenia je dobre pripomenúť si obeť týchto priekopníkov socializmu, aby sme s tým väčším obdivom a úctou sklonili sa pred pamiatkou tých, ktorí za fašisticko-nacistickej nadvlády zotrvali na svojich miestach a svojou činnosťou pripravovali obnovu Československej republiky a oslobodenie našich národov.

Vylíčiť dejiny domáceho odboja v krátkej správe je veľmi ťažký úkol, lebo nemáme ešte presne zistené, koľko našich súdruhov a súdružiek zaplatilo životom svoju lásku Republike, svoju vernosť k zásadám socializmu a ľudskosti. Tieto stovky našich dobrých a verných súdruhov, ktoré boli umučené alebo popravené vo väzniciach ÚŠB, HG, Gestapa, v mučiarňach koncentračných táborov, plynových komorách, tie stovky postrieľaných v masových hrobách po rôznych kútoch Slovenska zďaleka nevyčerpávajú počet obetí, ktoré si režim temna, násilia a hrôzy za tých 6 rokov od príslušníkov našej strany vyžiadal. Tento počet obetí zvýši sa o tých, ktorí sa síce dožili svojho oslobodenia, ale ku svojim rodinám v oslobodenej vlasti vrátili sa s podlomeným zdravím a teraz postupne umierajú. Ústredný sekretariát pripravuje dotazníkovú akciu, ktorou podrobne chce zistiť počet obetí na

súdený, lebo nie je možné miešať sa do kompetencie súdu. K poštátneniu školstva bola daná odpoveď v tom zmysle, že zásadne nová strana súhlasí s poštátnením školstva, ale vyhradzuje si právo mať iné stanovisko, čo sa týka internátov a rehoľného školstva. "... cirkev má na týchto školách veľký záujem a nevzdá sa ich". Zároveň žiadali, aby náboženstvo bolo povinným predmetom a aby sa na školách vyučovalo v náboženskom duchu. (SNA Bratislava, f. S – 439 – 5) Ide však o tvrdenie, ktoré nie je dokladované iným písomným dokumentom.

oslobodzovacom boji z radov Strany práce. Po spracovaní takto získaného materiálu vedenie strany vydá podrobné dejiny podzemného boja ilegálneho hnutia Strany práce (Československej sociálnej demokracie), v ktorých bude úplný zoznam padlých bojovníkov v domacom odboji, partizánskych oddieloch, za bansko-bystrického povstania, zoznam všetkých žaláovaných s vylíčením ich ilegálnej práce a spôsob podzemného boja podľa dedín, okresov a oblastí a podľa začlenenia do jednotlivých bojových skupín. Číslice, ktoré po tomto spracovaní budeme môcť verejnosti predložiť, budú iste svojou veľkosťou a hrôzou imponantné a pod tlakom tejto skutočnosti sotva kto dovoľí si nám upierať právo domáhať sa účasti na budovaní krajšieho a šťastnejšieho života v obnovenej republike.

Rok 1938

Udalosti v roku 1938 dali tušiť, že nielen v našej Republike, ale v celej Európe - ba v celom svete vôbec, stojíme na prahu významných, snáď osudových dejov, ktoré zvrhajú hladinu života národov a kontinentov, sfarbia dokrvava zachmúrenú oblohu, že z nahromadených zlovestných mrakov vyšľahnú blesky, ktoré svojou ničivou innosťou uvrhnú do biedy a skazy celý svet. Pravda, vtedy ešte nikto netušil, do akých závratných rozmerov sa požiar rozrastie, že krv otečie potokmi, že obeťami vojny bude vyliate more slz a že nešťastné trpiace ľudstvo denne milióny vzdychov bude vysielat' k Bohu, aby sa zmiloval nad jeho utrpením a vyslyšal jeho vrúčne prosby za pokoj, za lepší a šťastnejší zajtrajšok.

Vývoj udalostí doma, rastúca rozkladná činnosť protištátne naladených opozičných strán, vývoj medzinárodnej politickej situácie, to všetko boli symptómy blížiacich sa ťažkých skúšok pre našu republiku. Tieto vážne obavy všetkých poctivých vlastencov o osud národa a štátu dostúpili vrcholu po mníchovskom rozsudku, žilinskom rozkolníckom zhromaždení a viedenskej arbitráži.

Po mníchovskom rozsudku kriticky založeným ľudom bolo zrejmé, že je to len začiatok dôležitých budúcich udalostí tak v našom štáte ako aj v Európe, ba snáď v celom svete vôbec. Účinky Mníchova prejavili sa v Republike v zostrenom tlaku opozičných strán, prestavbe vlády a pribratím ľudáckych radikálov a v žilinskom rozkolníckom zjazde. Široké vrstvy národa s úžasom zisťovali, že sa na nich páše hanebná zrada, ktorej sa dopustili nielen vplyvní jednotlivci, ale celé politické strany, ktoré počas ich doterajšej činnosti zneužívali ich dôvery, ktoré krátko po žilinskej dohode splynuli s Hlinkovou ľudovou stranou. Poprední činitelia bývalých politických strán na Slovensku, vyjmúc pár čestných výnimiek, hneď po žilinskom zjazde ponúkli svoje služby ľudáckym rozkolníkom. Za záchranu svojich teplých miest tak hlboko sa znížili, že boli ochotní aj verejne sa biľagovať /cestou tlače a rozhlasu/, že to, čo 20 rokov trvania Čsl.(Československej) republiky hlásali a robili, bolo zlé a národu škodlivé. Tá novembrová nedeľa "zmierenia" z roku 1938 bude pre nich na večné veky nedeľou hanby.

Sociálni demokrati na žilinskej zrade nemajú žiaden podiel. Svoju česť a minulosť nepošpinili ani touto nedeľou hanby politických strán slovenských.

V tejto dobe bol urobený pokus o vytvorenie nejakej pokrokovej strany ako protiváhy Hlinkovej ľudovej strany, do ktorej mala vstúpiť aj slovenská sociálne demokratická strana. K uskutočneniu tohto plánu však nedošlo a v mesiaci novembri strana bola úradne rozpustená, jej majetok zhabaný. Podobne úradne bolo zastavené aj vydávanie Robotníckych novín, ako ústredného orgánu strany. Kto sa nestal členom Hlinkovej ľudovej strany, bol označovaný za škodcu slovenského národa. Sociálni demokrati boli zbavovaní verejných funkcií, vypovedávaní z úradov, vyhadzovaní z práce, slovom začalo ich prenasledovanie, prvé zatváranie. Medzi prvými zatknutými boli s.(údruhovia) Pocisk, Zimák, Korman a i.

Prípravy na ilegálnu prácu

V týchto osudných chvíľach národa a štátu nám bolo jasné, že nemôžeme ostať nečinnými, ale že sa budeme musieť pridať k tým, ktorí sa pustia do boja so skazu a záhubu šíriacim fašizmom a nacizmom. Pravda, v prvej polovici októbra 1938 nevedeli sme ešte presne, kto a na ktorej strane bude v tomto boji zúčastnený. V jednom sme sa však od počiatku zhodovali všetci, a totiž všetko naše odbojové úsilie bude smerovať za obnovenie ČSR, hoci by sme akýmkoľvek ponukami boli lákaní do iného štátneho útvaru. V spojitosti so žilinským rozkolníckym zjazdom treba priklincovať tú zaujímavú skutočnosť, že v Žiline boli Slovensku ponúkané 4 druhy autonómie a to: 1./ v rámci ČSR, 2./ v rámci Maďarska, 3./ v rámci Poľska, 4./ v rámci Nemecka. Túto skutočnosť pisateľovi týchto riadkov potvrdil blízky spolupracovník Hlinkov, jeho bývalý kaplán. Ako je všeobecne známo, v Žiline zvíťazil predbežne smer československý.

V týchto ťažkých časoch väčšina popredných činiteľov prebehla k ľudákovi, alebo prestrašene utiekla do ústrania.

Z našich vedúcich súdruhov Dr. Dérer a Dr. Markovič ešte na konci roku 1938 odišli do Prahy, kde sa k nim pridali s.(údruhovia) Bečko a Čaplovič. Poslední dvaja v lete roku 1939 cez Poľsko odišli do Londýna. S.(údruhovia) Pocisk, Zimák ostali na Slovensku a nám mladším na počiatku ilegálneho hnutia boli svojimi bohatými životnými skúsenosťami veľkou mravnou oporou. Škoda, že predčasná smrť vyrvala ich spomedzi nás už na začiatku odboja. Väčšina bývalých vedúcich súdruhov utiahla sa do úplnej nečinnosti a prispôbila sa rýchlo daným pomerom. Našli sa však medzi vedúcimi súdruhmi aj takí, ktorí hneď na začiatku dali sa do služieb Karmazinovi alebo Tisovi. Uvediem aspoň dve mená. Bývalý poslanec našej strany za Považie F. Benda svoje služby ponúkol najprv Tisovi a keď tento odmietol, šiel ku Karmazinovi a ostal mu verným služobníkom až do konca. V službách Karmazinových zlopestne preslávil sa menovite jeho syn.

Proti tomuto zhavranelému vedúcemu predstaviteľovi čl.(československej) soc.(iálnej) dem.(okracie) môžeme ako vzor borcu za práva národa a obnovu ČSR uviesť s.(úduha) Drahovského, ktorý cez celú dobu ilegálne vytrvale pracoval za uvedeným cieľom, kým ho gestapácki vrahovia nechtyli a nepopravili. Česť jeho pamiatke!

Keď sa medzi bývalými vedúcimi súdruhmi takéto podlé charaktery, nemožno sa čudovať, že ich príklady nasledovali aj niektorí členovia našej strany, aby či už výhodným arizátorstvom, alebo výnosným úradom poistili svoje hmotné postavenie. Naproti tomu však môžem potvrdiť tú krásnu skutočnosť, že masu nášho členstva ostali verné socializmu, demokracii a republike, že ich počet v odboji ešte stúpol a keď nadišla chvíľa činov, ochotne a svedomito vykonávali im zverené úlohy. Na podopretie tohoto potvrdenia stačí poukázať na členstvo SPROV-u, ktorého väčšina členov sú bývalými príslušníkmi čl.(československej) soc.(iálnej) dem.(okracie) Podobne je to aj s členstvom SVOJPOV-u.

So zhoršujúcou sa zahraničnou politickou situáciou vzrástol aj ľudácky teror doma, v širokých vrstvách ľudu bola zjavná veľká sklúčenosť a dezorientovanosť o skutočnej situácii a o výhľadoch do budúcnosti. Okrem viacmenej otvorene prejavenej kritiky tunajších pomerov nebolo možné dozvedieť sa pravdy, keďže ostatné slovenské časopisy buďto dobrovoľne likvidovali, alebo ich ďalšie vydávanie z úradnej moci bolo zakázané a kolportovanie pokrokových českých časopisov na Slovensku bolo zakázané. Výsledky tohoto teroru najokatejšie sa prejavili pri voľbách do t. zv. slovenského snemu, pri ktorých bola pripustená ku kandidácii len jedna strana Hlinková ľudová strana, kandidáti boli nadiktovaní, volebný úkon bol najhanebnejším spôsobom porušený. Len takto si môžeme vysvetliť, že pri voľbách do tzv. slovenského snemu dňa 18. XII. 1938 bolo 98% áno. Vývoj udalostí a písania ľudáckej tlače na počiatku roku 1939 nasvedčovali tomu, že sa tu pripravuje ďalšia zrada na národe a republike. Pražské kruhy rafinovaným intrigánstvom Berlína nechali sa dňa 9. III.

1939 vyprovokovať k vojenskému zákroku na Slovensku, ktorý len urýchlil spád udalostí týmto smerom, ako si ich hlavné nemecké veliteľstvo /generál Brauchitsch/ u Hitlera proti pôvodnému plánu dať Slovensko Maďarom vynútilo. Prahe cestou Chvalkovského hovorili Nemci: "Robte si poriadok na Slovensku", ktoré sa chce pridať k Maďarsku. Na Slovensku Hlinkovcom hovorili: "Nedajte si svoje práva obsekávať, máte právo na viac ako na autonómiu, žiadajte si vlastný Slovenský štát, pomôžeme vám k nemu!" Na úspešné prevedenie tejto ponuky dávali k dispozícii 2 pancierové divízie, ktoré v Petržalke čakali len na rozkaz.

Došlo k ceste Tisu a spol. do Berlína a najväčšia zrada na slovenskom národe a ČSR bola dňa 14. marca 1939 vyhlásením samostatného Slovenska dovŕšená. Vstúpili sme do histórie hanby, mravnej biedy, najpodlejšieho denunciantstva, do obdobia opičenia sa po nacistickom totalitarizme a neľudskom zvrhlo režime. Za takýchto pomerov bolo nám jasné, že sa musíme pustiť do cieľavedomého organizovaného boja proti fašisticko-nacistickej tyranii. Vstúpili sme do styku s ilegálnou skupinou občianskou i komunistickou. Naše podzemné hnutie spočiatku roztrieštené, postupom času nadobudlo organizovaných foriem a obsiahlo celé Slovensko.

Ako úvod k tejto práci pokladali sme za potrebné pozdvihnúť pokleslú politickú morálku širokých vrstiev, otriasť ich veľkou rezignovanosťou a zmalátnenosťou. Toto docieľiť bolo len tak možné, keď sa národu povie pravda o tom, aké sú skutočné pomery doma a vo svete a aké sú naše výhľady do budúcnosti.

Tento úkol prevádzali sme letákmi a obežníkmi, ktoré vo väčšine boli robené v Bratislave, ale rozposielané boli z rôznych miest Slovenska a v obálkach najrozmanitejších foriem, aby sme takto zahladili po sebe stopy pred políciou. Rozposlané boli v 1 000 až 2 000 exemplároch. Neskôršie, keď ostrážitosť polície bola väčšia, správy posielali sme poslami. Takto rozposlané bolo za rok 1939 asi 30 - 40 letákov a obežníkov. Niektoré z nich boli zaslané aj do Čiech, kde boli v potrebnom množstve rozmnožené a podľa získaných informácií mali veľký ohlas.

Materiál na letáky a obežníky získavali sme od vplyvných pokrokových ľudí z Čiech, zo zahraničia, z nemeckých kruhov, najzasvätejších ľudáckych miest, z hlavného četníckeho veliteľstva, polície atď. Letáky do Čiech dopravovali zo Slovenska odchádzajúci Česi, ale mali sme aj ochotných príležitostných pašovateľov ako riaditeľa Zimu, učiteľku Královú, spisovateľa Zverinu a mnoho iných.

S Londýnom a Moskvou udržiavali sme spojenie cez juhoslovanský konzulát v Bratislave (konzul Šimič a spol.) cez francúzsky konzulát s našim belehradským a neskôršie carihradským strediskom. Mali sme priame spojenie s bratislavským poľským a ruským veľvyslanectvom. Sprostredkovateľmi stykov boli pracovníci Dunajplavby, odchádzajúci uprchlíci z Čiech, neskôršie aj tajná vysielачka. Veliteľovi partizánov v tyle nemeckého východného frontu generálovi Saburovovi posielali sme správy cez súdr.(uha) J. Balu za pomoci dôstojníkov slovenskej armády Čambalíka, Fraňu, Kútika, Nálepku a desiatnika Stanku.

Veľmi dôležitý informačný materiál o pomeroch na Slovensku po 1. marci (i s fotografiami) podarilo sa nám prepraviť do Belehradu za pomoci istej diakonisy zo Starej Turej. Dôležité informácie o pomeroch na Slovensku a o pripravách na prevrat v Čechách osobne tlmočil s. Pacl. V prvých začiatkoch veľmi čulé spojenie s českými zemiami mal práve súdr.(uh) Frlička so svojimi najbližšími spolupracovníkmi. V rokoch 1942 - 44 najúspešnejšie spojenie s Čechami udržiavala skupina Flóra a to za prispenia jedného z najodvážnejších jej členov, s. Kusého a jeho manželky.

Vydávali sme zvláštne letáky pre vojsko a študujúcu mládež. Niektoré z našich letákov pre vojsko obetavými spolupracovníkmi z radov dôstojníctva a mužstva rozmnožení a rozhodení boli po posádkach v 1000-coch exemplároch. Je veľmi cennou skutočnosťou, že práve u vojska duch odboja, československé zmýšľanie boli veľmi vyhranené, ba až príliš výrazné. To jednak preto, že veľkú väčšinu aktívnych dôstojníkov tvorili odchovanci vojenskej akadémie v Hraniciach, ďalej preto, že na doplnenie stavu aktívneho dôstojníctva boli vybraní záložní dôstojníci z radov učiteľov a profesorov, luteránov a pokrokových katolíkov, ktorých sa v školstve chceli zbaviť. Dôležitým činiteľom v tomto ohľade, ktorý vplýval na zmýšľanie vojska, je aj tá skutočnosť, že prezenčne slúžiaci vojaci boli odchovancami slobodných škôl, ktorých ľudácko - nemecké kamarátstvo nebolo v stave infikovať a potráviť. Keď v roku 1941 došlo k prepadnutiu ZSSR a slovenský vojak bol hnaný proti svojmu slovanskému bratovi, dokázal ako zmýšľa, kde je jeho miesto. V bojoch proti Germánom po boku slávnej ČA (Červenej armády) zaujal čestné miesto ako partizán a povstalec.

V prvých rokoch našej ilegálnej činnosti snažili sme sa poskytnúť pomoc za hranice utekajúcim bratom Čechom. Vybudovali sme sieť prechodných liniek a tak s uznaním treba kvitovať ochotu a lásku, s akou túto nebezpečnú prácu naši spolupracovníci prevádzali. Za našej pomoci prešli takto tisíce bratov do zahraničia. Svrne tu pomáhali robotníci, roľníci, učitelia, úradníci, četníci, policajti, financí, sudcovia i štátni žalobcovia a železničiar. Niekedy bola situácia taká, že všetky linky boli v plnej permanencii a ďalších čakateľov na prepravu bola plná Bratislava, takže ich všetkých nebolo možno v súkromných domoch ubytovať. Niekedy boli umiestňovaní vo vojenských kasárňach a na žandárskych stanicach. V pomoci týmto nešťastným obetiam nacizmu priamo sa u nás zavedilo.

Vedľa informačno-propagačnej našej činnosti, prepravy uprchlíkov do zahraničia, snažili sme sa vybudovať sieť miestnych, okresných a oblastných dôverníkov, ktorí vo svojom kruhu pracovali podľa obdržaných pokynov a vlastného uváženia, keď toto potreba vyžadovala. Pracovali sme opatrne, aby riziko možných strát bolo čo najmenšie. Pracovali sme systémom päťorky, neskôr systémom trojok a dvojíc. I pri tejto opatrnosti nevyhli sme sa stratám a mnohí naši súdruhovia a súdružky boli zatknutí, vyšetrovaní, týraní, väznení, odvedení do koncentrákov a umučení.

Pri vybudovaní organizačnej siete na Slovensku veľkú prácu vykonal s.(súduh) Víboch.

Od začiatku odboja museli sme zápasiť s ťažkosťami finančného rázu, ktoré nás v práci hatili. V tejto dobe na doporučenia Londýna obrátili sme sa o pomoc na vysokopostavených Čechoslovákov i na finančnú šľachtu.

Nepochodili sme, ale na všelijakú zimnú pomoc, na gardu, na korumpovanie úradníkov tzv. Slov.(enského) štátu mali peniaze. Dnes mnohí z týchto kruhov v oslobodenej republike zastávajú dôležité miesta, hoci v skutočnosti patria pred ľudové súdy. To je tá najtemnejšia stránka nášho národného povstania, za ktorú naša strana nemôže byť braná na zodpovednosť ani pred súdom svojich príslušníkov ani pred súdom dejín.

Od začiatku našej ilegálnej práce zostávali a propagovali sme názor, že všetky pokrokovito zmýšľajúce vrstvy národa majú spolupracovať v odboji, menovite socialisti, komunisti a občiansky stred. Podľa tohoto plánu ilegálne v odboji pôsobili teda na Slovensku 3 samostatné politické skupiny: socialistická, komunistická a občianska. Spolupráca táto bola v celku dobrá a úspešná.

Aby pri možnom prezradení boli straty čo najmenšie, v centre a v oblastiach mali sa poznať len vedúci ľudia, prípadne len ich spoľahlivé spojky, ale len podľa krycích mien. Užšia spolupráca a poznanie pracovníkov uvedených skupín mala sa uskutočniť len v záverečnej fáze odboja pri zakladaní národných výborov a pri vykonávaní posledných príprav na prevrat.

Veľkú pozornosť venovali sme počas celej ilegálnej práce veciam vojenským a hospodárskym. Snažili sme sa využitkovať každú príležitosť, aby sme našim spolupracovníkom v zahraničí podali potrebné informácie aj z týchto sektorov.

po vojenskej stránke preukázali sme platné služby poľskému konzulátu v Bratislave tým, že sme mu dodávali cenné vojenské správy z vlastných a nemeckých prameňov o prípravách na prepadnutie Poľska a pomáhali mu organizovať sabotážne akcie.

Podobný bol náš postoj aj voči sovietskemu veľvyslanectvu v Bratislave za celú dobu, kým ZSSR nebol Nemeckom prepadnutý. Po odsťahovaní sa veľvyslanectva naše spravodajstvo bolo obmedzené na vysielacky, príležitostných poslov a na podávanie správ partizánom.

Aby nemeckú vojenskú mašinériu spozdňovali vo výkone, organizovali sme sabotážne akcie alebo aspoň spolupôsobili pri ich organizovaní a to na železničiach, vojensky dôležitých podnikoch, pri odvádzaní roľníckych produktov a iných surovín.

S domácim vojenským vedením sme od počiatku mali dobré styky. Z významných vojenských osôb s nami spolupracovali generál Malár, generál Imro, plukovník Tálsky a celý rad iných dôstojníkov od štábu a jednotlivých vojenských útvarov. Zo spravodajskej služby spolupracovali s nami: kap.(itán) Šimko, p.(od)plukovník Stanek, štábný kapitán Tomeček, kap.(itán) J. Rusko, kap.(itán) E. Rusko, nadpor. Kudla a iní. Z radov polície, četníctva mali sme dosť spolupracovníkov, uvediem aspoň mená: plu.(ovník) Slezák, major Dugáček, p.(od)pluk.(ovník) Čollák, major Sedmík, kap.(itán) Globáň, Dr. Jurčo a iní.

Keď sa dostavila pohroma a mnohí z nás ocitli sme sa vo väzniciach a pred súdom, našli sme ochotných spolupracovníkov a priaznivcov aj tu medzi dozorcami, vyšetrojúcimi sudcami a štátnymi žalobcami, čo s uznaním treba aj pri tejto príležitosti kvitovať. Nebyť ich obetavej pomoci, náš odboj hneď v prvých začiatkoch bol by si vyžiadal viac a ťažších obetí, ako tomu skutočne je. Ich pričinením mali sme pravidelné spojenie so spolupracovníkmi na slobode, ba z väzenia mohli sme týchto včas varovať na hroziace nebezpečenstvo. Rád konštatujem, že väčšina týchto obetavých spolupracovníkov boli soc. demokrati.

Partizánske hnutia.

Keď sa zrodilo partizánske hnutie na Slovensku, i na tomto úseku práce socialistická skupina vykonávala svoju povinnosť. Jej príslušníci vstupovali do radov týchto, aby so zbraňou v ruke pomáhali svojmu národu ku slobode za obnovu ČSR. Iní pomáhali týchto zásobovať potravnými článkami, odevom, obuvou, liečivami, podávali im rôzne správy, poskytovali úkryty a pod. Ďalší organizovali nábor nových dobrovoľníkov pre partizánske jednotky, prepravovali ich do výcvikových stredísk, obstarávali finančné prostriedky a pod. V tejto práci zaslúžilo sa mnoho sto súdruhov a súdružiek po celom Slovensku. Mnohí a mnohé z nich boli vyznamenaní tými najvzácnejšími odznakmi za odvahu a hrdinstvo.

Po ukončenej osloboditeľskej práci vrátili sa do svojich domovov a skromne venujú sa svojmu povolaniu. Na týchto našich statočných ľuďoch v novej republike nesmieme zabudnúť, ich oprávnené požiadavky. Strana práce musí podporovať a presadzovať, aby ich doterajšie neblahé skúsenosti v tomto smere mohli byť vystriedané inými, uspokojivejšími. Jedno však od nich musíme dôsledne žiadať, aby svoje rady očistili od pseudopartizánov, aby meno partizán takými živlami nebolo špinené, znehodnocované. Zo svojich radov musia nemilosrdne musia vylúčiť aj tých zaregistrovaných členov, ktorí partizánsku legitimitáciu zneužívajú k osobnému obohacovaniu alebo iným spôsobom prehrávajú sa proti dobrému menu partizánov. Posilnia tým mravne svoje postavenie vo verejnom živote.

Obete perzekúcie

Je prirodzené, že naša ilegálna činnosť neušla pozornosti bezpečnostných orgánov tisovskeho režimu a gestapa a že mnohí naši spolupracovníci zakúsili slasti gardistických a ÚŠbáckych väzení a ich spôsobov vyšetrovania, že boli súdení, žalárovaní, deportovaní do rôznych koncentrákov a umučení. Skláňame sa v hlbokej úcte pred touto ich veľkou obeťou.

Ako vpredu bolo spomínané, už v r. 1938 boli zatknutí a v Ilave väznení ss.(úduhovia) Pocisk a Zimák. I tých niekoľko týždňov utrpenia stačilo, aby sa vrátili s podlomeným zdravím a predčasne opustili na večnosť naše rady.

V novembri 1939 bolo prvé väčšie zatýkanie, známe na polícii pod menom Mareš a spol., ktorému padol za obeť aj s.(úduh) Frlička a viac iných súduhov.

Na konci roku 1940 bolo zase väčšie zatýkanie, známe pod menom Novák a spol., ktorému padol za obeť s.(úduh) Frlička, ďalej dr. Fenclová, Víboch, Jánošík, Kratochvíl a iní. Inému zatýkaniu v tomto roku padli za obeť súdr.(uhovia) Šindler, Kujan a iní.

V júni r. 1941 bolo opäť väčšie zatýkanie pod menom dr. Zibrín a spol., kedy boli zatknutí súdr.(uhovia) A. Bahurinský, Velecký, Mikuláš a rad iných. V r. 1942 bolo veľké zatýkanie v tzv. dubnickej afére. Vtedy boli zatknutí súdr.(uh) Trančík, Ing. Pantoflíček a rad iných. Neprešiel rok, ba snáď ani mesiac, aby v tej alebo onej oblasti Slovenska neboli zatknutí ďalší súduhovia. Postupne boli zatýkaní ďalší ako: Šabršula, J. Bahurinský, Kusý, Černík, Miklánek, Dráb, Dugáček, dr. Barbarič a rad iných. Ani tento teror tisovsko-tukovský neodstrašil súdr.(uhov) od ďalšej práce a na miesta zatknutých nastupovali iní.

Banskobystrické povstanie.

Vývoj udalostí na počiatku r. 1944 nasvedčoval tomu, že toto bude rok rozhodujúci pre osudy národov, teda aj pre náš národ a našu Republiku, preto urobili sme všetky prípravy na prevrat po stránke vojenskej i politickej. Na veľkú škodu celého odbojového hnutia bolo, že sa do radov poctivých revolucionárov vlúdili živly menej poctivé, ba aj kolaborantské, ktorým sa podarilo získať dôveru aj našej londýnskej vlády, ktorá v dôsledku tejto skutočnosti nebola správne informovaná o skutočnom stave vecí na Slovensku. Nami zasielané správy do Londýna boli týmito novými revolucionármi zadržované, prispôbované, alebo vôbec do koša hádzané. Pritom predstavovali nás v Londýne ako svojich spolupracovníkov, ich vlastné správy dovolili si označovať aj našimi krycími menami, prípadne dovolili si nám dávať aj nové krycie mená. Podobne to bolo aj so správami, ktoré nám posielal Londýn. V posledných rokoch odboja len málo správ sa nám dostalo do rúk. Táto skutočnosť mala pritom vplyv aj na banskobystrické povstanie. Toto povstanie malo svoj obrovský význam pre nás tak po stránke politickej, ako aj po stránke vojenskej, jedno však treba pravdivo uviesť, že po vojenskej stránke nebolo ešte úplne pripravené a nebolo v rukách najlepších vojenských odborníkov. Skončenie priprav by si vyžiadalo ešte asi 10 - 14 dní. V skutočnosti vojenské velenie mali mať v rukách generál Malár, pluk.(ovnik) Talský, gen. Imro a rad iných dôstojníkov. Pri splnení týchto predpokladov po stránke vojenskej povstanie mohlo mať iný priebeh a bolo by si vyžiadalo iste menej materiálnych a ľudských obetí. Priebeh povstania je Vám všetkým známy. Je Vám tiež známe, že za povstania došlo dňa 17. septembra 1944 k zlúčeniu Čs.(Československej) soc.(iálno) dem.(okracickej) strany s Komun.(isticou) stranou v jednu stranu v KSS. O tomto zjednotení stručne len toľko, že ono nevyplývalo zo spontánnej vôle príslušníkov čs.(československej) soc.(iálnej) dem.(okracie) z celého Slovenska, že nebolo riadne pripravené príslušnými straníckymi fórami čs.(československej) soc.(iálno) dem.(okracickej) strany, ale že ono vyplývalo len z vtedajšej potreby: docieľiť čo najväčšieho sústredenia síl a odolnosti v boji proti nepriateľovi.

Pri zakladaní Strany práce cez to všetko vzali sme ohľad na toto zjednotenie. Máme však za to, že vývoju politických pomerov na Slovensku toto zjednotenie nemôže klásť prekážky v

tom zmysle, že by tu nemala oprávnenosť pôsobiť aj druhá socialistická strana, ktorou je a chce byť Strana práce. Že naše stanovisko je správne, ukáže budúcnosť a blížiaci sa voľby.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Sociálna demokracia na Slovensku, a. j. 28.

Dokument č. 47

Aprílová dohoda – „Záznam o dohode Predsedníctva DS Slovenska.“

I.

O niektorých politických, organizačných a osobných opatreniach na Slovensku.

Vedenie DS v snahe odstrániť náboženskú neznášanlivosť v národe a majúci na zreteli dôležitosť jednoty dnešných časoch a vo vedomí svojej zodpovednosti za šťastný vývoj národných vecí slovenských ako i Česko-slovenskej republiky, rozhodlo sa so všetkým svojim úsilím prispieť k tomu, aby boli odstránené dosavadné náboženské nezhody. Za týmto účelom sa uznieslo na týchto opatreniach:

1. V záujme dobrého spolunažívania a zhody bude na zodpovedných miestach nahradzovať osoby nábožensky neznášanlivé, osobami nábožensky znášanlivými.
2. Aby táto línia strany bola slovenskej verejnosti jasne dokumentovaná, užší výkonný výbor strany vydá ohlas, v ktorom budú jednotlivé body dohody verejnosti oznámené a primerane vysvetlené.
3. Pokiaľ sa týka výchovy školskej i mimoškolskej vedenie strany je toho názoru, že sa línia strany stotožňuje s názorom kresťanských cirkví, najmä cirkvi katolíckej, a toto stanovisko bude DS presadzovať v rámci ústnosti na terajšiu politickú situáciu.

II.

Ustanovenie užšieho predsedníctva strany

Ustanoví sa užšie predsedníctvo strany: Jeho členovia budú: p. a pp.: kanonik Cvinček, dr. Ivan Pietor, dr. Bugár, Ing. Fillo, dr. Böhm, dr. Kempný, Ján Ursíny a dr. Hodža, ktorí si môžu určovať nástupcu ad hoc. Užšie predsedníctvo bude usmerňovať a dávať nielen ideovú náplň, ktorá bude vyhovovať národnému a náboženskému presvedčeniu väčšiny národa, ale i organizačne a taktiež smernice pre postup a postoj strany v politickom živote na Slovensku a jej zameranie v rámci politického diania v ČSR. Ďalej bude užšie predsedníctvo rozhodovať o opatreniach osobného a vecného rázu v strane, menovite pokiaľ ide o realizovanie, resp. výklad tejto dohody.

III.

Zostavenie kandidátskych listín

Užšie predsedníctvo deleguje dvoch členov do každého volebného kraja, ktoré budú spolupôsobiť pri zostavovaní kandidátnych listín a podľa pokynov užšieho predsedníctva a vplývať na to, aby sa na kandidátne listiny dostali vhodné osoby, označené užším predsedníctvom a najmä, aby bol zachovaný celkový pomer medzi rím.(sko) kat.(olíkm) a